

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทอผ้าเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านานของคนไทยในอดีต การทอผ้า นั้นจะมีอยู่ ทุกครัวเรือนในทุกภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ในชีวิตประจำวัน ผ้าของแต่ละท้องถิ่นจะมีศิลปะและความงดงามเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความชำนาญ ค่านิยม และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น (บัวรัตน์ ศรีนิล และคณะ, ม.ป.ป.) ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากแรงผลักดันที่อยู่บนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญ และนอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและวัตถุดิบของท้องถิ่นนั้นด้วย ซึ่งแรงผลักดันและองค์ประกอบเหล่านี้ได้ช่วยให้งานศิลปหัตถกรรมการทอผ้ามีคุณค่าทั้งด้านประโยชน์ใช้สอยและด้านความงามซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไป (เรณู กุปตัยเชิฐ และคณะ, 2534)

ผ้าทอพื้นบ้านเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยอีสาน เช่นเดียวกับภาคอื่นๆ แต่เดิมทอเพื่อใช้เอง หรือเพื่อให้ หรือถวาย ต่อมามีการทอเพื่อขาย (ที่มา: คำประเขียน โพธิ์เพชรเลียบ, 2545) แต่อย่างไรก็ตาม ธุรกิจผ้าทอพื้นบ้านยังไม่สามารถทำตัวเลขหรือรายได้ที่มีนัยสำคัญ ทั้งต่อผู้ดำเนินการเอง และ ต่อสังคมระดับมหภาค (จากตัวเลขการส่งออกผ้าไหมไทยที่ไม่ถึง 1 พันล้านบาทต่อปี และการไม่มีข้อมูลธุรกิจด้านนี้เป็นตัวเลขที่สามารถนำมาประเมินวิเคราะห์ได้ (ที่มา: <http://www.depthai.go.th/go/document/201>))

ปัญหาในด้านการทำธุรกิจผ้าทอพื้นบ้านมีหลายประเด็น เช่น ความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง ความชัดเจนในรายละเอียดต่างๆ ตั้งแต่วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ จนถึงคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ ยังเป็นปัจจัยปัญหาหลัก นอกจากนั้นยังมีจุดอ่อนทางด้านข้อมูลความรู้ (สมาคมผู้ค้าและส่งออกผ้าไหมไทยเองก็ยังไม่มีความรู้รายละเอียดยุทธศาสตร์ด้านนี้ และยังไม่มีการมี Web site) และยังมีปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงการลดลงของการผลิตผ้าทอพื้นบ้าน และที่จะเหลืออยู่หรือเพิ่มขึ้นก็เป็นการทอผ้าเชิงอุตสาหกรรมซึ่งมีแนวคิดปรัชญาในการทำธุรกิจที่ต่างไป (จรินทร์ รุจิกเกียรติกิจกร และคณะ, 2548)

ภาคอีสานมีการดำเนินกิจกรรมด้านการทอผ้าพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง และ มีความเป็นมา ยาวนาน ทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าอื่นๆ เช่น อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น อำเภอเขาวัว จังหวัดชัยภูมิ มีตั้งแต่กิจกรรมด้าน การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การสาวไหม ย้อมไหม การหมักหมี่ จนถึงกิจการการทอผ้า และการตัดเย็บ และการขายจำหน่าย การดำเนินการทางด้านผ้าทอพื้นบ้าน ได้มีการพัฒนา

ตัวเองไปทั้งในทิศทาง การทอผ้าเชิงอุตสาหกรรม และการทำเป็นสินค้าครัวเรือนเอกลักษณ์ท้องถิ่น ในทุกๆขั้นตอนของ ห่วงโซ่ธุรกิจ ต่างก็มีปัญหา อุปสรรค มาเสมอ และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การ พิจารณาเพื่อการพัฒนาในเชิงความแข็งแกร่ง มั่นคง ยั่งยืน จึงเป็นไปด้วยความลำบาก ซ้ำ และไม่ แสดงผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เช่นเดียวกับกิจกรรมกิจการการทอผ้าพื้นบ้านในภาคต่างๆ ใน ประเทศไทย

จรินทร์ รุจิกียรติกำจร และคณะ (2548) สรุปแนวทางการปรับปรุงพัฒนาการประกอบการ OTOP ผ้าทอพื้นบ้านของ โครงการศึกษาวิจัยสภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาสินค้า OTOP กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านอีสาน จังหวัดขอนแก่น โดยมีแนวทางว่าภาครัฐควรมีการจัดแบ่งกลุ่ม ประกอบการเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทกลุ่มประกอบการพื้นบ้านพอเพียง (ทั้งที่มีการ ดำเนินการแบบปัจเจกและกลุ่ม) และประเภทประกอบการเป็นธุรกิจมีเจ้าของเดี่ยว

จากข้อมูลงานวิจัยดังกล่าว เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาถึงข้อมูลเปรียบเทียบการ ประกอบการ OTOP ผ้าทอพื้นบ้านในกลุ่มพื้นบ้านและกลุ่มธุรกิจ ในภาคอีสาน เพื่อประโยชน์ ทางการส่งเสริมการประกอบกิจกรรมผ้าทอพื้นบ้านที่เป็นอาชีพเสริมจากกิจกรรมเกษตรหลัก ที่ซึ่ง นำมาสู่แนวทางในวิธีดำเนินการอันจะก่อรายได้เสริมที่ชัดเจนและมีความยั่งยืนในการประกอบการ โดยจะมีผลต่อสังคมเกษตรกรรมของชาวบ้าน และการบรรเทาปัญหาทางสังคมในด้านอื่นๆ

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการศึกษาวิจัย

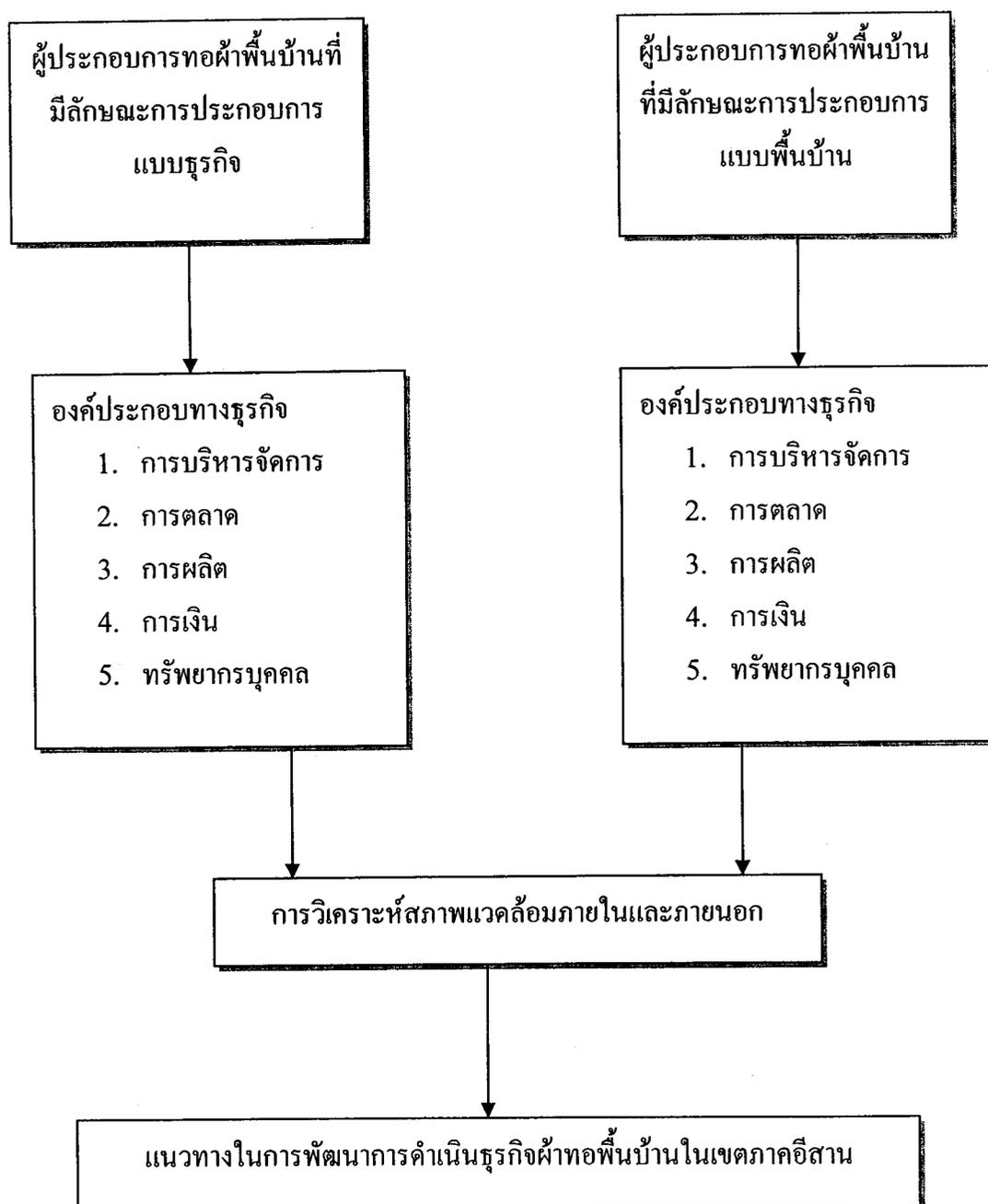
- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทางธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการ OTOP ผ้าทอพื้นบ้านในเขต ภาคอีสาน
- 2.2 เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบลักษณะการประกอบการผ้าทอพื้นบ้าน แบบ พื้นบ้านและแบบธุรกิจ ในเขตภาคอีสาน
- 2.3 เพื่อการนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินธุรกิจผ้าทอพื้นบ้านในเขต ภาคอีสาน

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษารั้งนี้ มุ่งทำการศึกษาสภาพปัจจุบันของผู้ประกอบการทอผ้าพื้นบ้าน ซึ่งนำไปสู่ การนำเสนอการส่งเสริมการประกอบกิจกรรมผ้าทอพื้นบ้าน ที่เป็นอาชีพเสริมกิจกรรมเกษตรหลัก และแนวทางในวิธีดำเนินการอันจะก่อรายได้เสริมที่ชัดเจนและมีความยั่งยืนในการประกอบการ โดยจะมีผลต่อสังคมเกษตรกรรมของชาวบ้าน และ การบรรเทาปัญหาทางสังคมในด้านอื่นๆ โดย สอบถาม ข้อมูลจากประธานกลุ่ม OTOP หรือ ผู้ประกอบการที่เป็นตัวแทนกลุ่ม ที่อยู่ในเขต

ภาคอีสาน โดยมี 60 กลุ่มประกอบการ OTOP ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประมาณ 8-9 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 – เมษายน พ.ศ. 2549

4. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

5. นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ผ้าทอพื้นบ้าน หมายถึง ผ้าทอดั้งเดิม ทอด้วยมือ ใช้เส้นใยธรรมชาติ ใช้สีธรรมชาติ ทอด้วยกี่พื้นบ้านและใช้เครื่องทอแบบพื้นบ้าน ทำด้วยมือในทุกขั้นตอน มีการพัฒนาของฝีมือ ผ้าพื้นมีเรื่องราวบอกลักษณะเฉพาะถิ่น แต่ละชิ้นงานจะแตกต่างกัน ทั้งสีและเทคนิคการทอ ความกว้าง ความยาว ตามความต้องการหรือจุดประสงค์ของผู้ทอ

ผ้าทอพื้นบ้านภาคอีสาน หมายถึง ผ้าทอดั้งเดิม ทอด้วยมือ ผ้าทอดั้งเดิม ทอด้วยมือ ใช้เส้นใยธรรมชาติ ใช้สีธรรมชาติ ทอด้วยกี่พื้นบ้านและใช้เครื่องทอแบบพื้นบ้าน ทำด้วยมือในทุกขั้นตอน มีการพัฒนาของฝีมือ ผ้าพื้นมีเรื่องราวบอกลักษณะเฉพาะถิ่น แต่ละชิ้นงานจะแตกต่างกัน ทั้งสีและเทคนิคการทอ ความกว้าง ความยาว ตามความต้องการหรือจุดประสงค์ของผู้ทอ ทอกันในภาคอีสาน และสื่อถึงเรื่องราวที่บอกลักษณะเฉพาะถิ่นของภาคอีสาน

กลุ่มธุรกิจ หมายถึง กลุ่มผู้ทอผ้าที่มีการดำเนินการจัดการ ที่เป็นรูปแบบเชิงธุรกิจ ในกลุ่มประกอบการบางกลุ่มมีการสร้างกลุ่ม โดยเจ้าหน้าที่มาแนะนำวิธีการจัดตั้งกลุ่ม และวิธีการบริหารจัดการ แต่มีการจัดการจริงแบบธุรกิจ โดยรวบรวมกิจกรรมการบริหารจัดการมาเป็นเจ้าของเดียว และดำเนินการเป็นธุรกิจส่วนตัว แต่เกี่ยวประโยชน์กับกลุ่มสมาชิกที่ตั้งขึ้น เช่น เป็นผู้รับไปขายในราคาที่ตกลงกับสมาชิก เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เป็นผู้บริหารการเงินเอง มีการดำเนินการต่อเนื่องเป็นรูปธรรม โดยมีตัวชี้วัดที่แสดงความแตกต่างกันแตกต่างกันระหว่างกลุ่มพื้นบ้านคือมูลค่าของยอดขาย จำนวนการผลิต ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะมียอดขายตั้งแต่ 500,000 บาทขึ้นไป เป็นต้น

กลุ่มพื้นบ้าน หมายถึง กลุ่มทอผ้าที่มีการเริ่มต้นโดยมีหน่วยงานที่ส่งเสริม หรือผู้ปกครองท้องถิ่น มาแนะนำวิธีการจัดตั้งกลุ่มและวิธีการบริหารจัดการ ซึ่งเจ้าหน้าที่มักจะดำเนินการ โดยได้กำหนดให้มี ประธานกลุ่ม เลขากลุ่ม เภรัญญิก และสมาชิก และช่วยเหลือในการจัดทำระเบียบกลุ่มเบื้องต้น เช่น มีการกำหนดวาระการประชุม ค่าหุ้นสมาชิก ค่าตอบแทนระเบียบการเงิน การปันผลฯฯ ในทางปฏิบัติ การดำเนินการยังไม่มีชัดเจนในเชิงธุรกิจ ไม่สามารถแสดงประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลได้ ภาพที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นการจัดการการเงินในกลุ่มเป็นหลัก ไม่มีแนวคิดวิสัยทัศน์ที่จะสร้างความยั่งยืนในการประกอบการได้โดยมีตัวชี้วัดที่แสดงความแตกต่างกันแตกต่างกันระหว่างกลุ่มธุรกิจคือมูลค่าของยอดขาย จำนวนการผลิต ซึ่งส่วนใหญ่แล้วยอดขายจะไม่เกิน 500,000 บาท เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

6.1 เพื่อได้ข้อมูลเปรียบเทียบเป็นแนวทางในการส่งเสริมการประกอบกิจกรรมผ้าทอ
พื้นบ้าน OTOP ที่เป็นอาชีพเสริมกิจกรรมเกษตรหลัก

6.2 เพื่อวิเคราะห์แนวทางในวิธีดำเนินการอันจะก่อรายได้เสริมที่ชัดเจน

6.3 ผลของการดำเนินการตามแนวทางที่นำเสนอจะก่อประโยชน์ในเชิงให้เกิดมีความ
ยั่งยืนในการประกอบการ อันจะมีผลต่อสังคมเกษตรกรรมของชาวบ้าน และการบรรเทาปัญหาทาง
สังคมในด้านอื่นๆ